

13. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 2966.
14. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 6, спр. 164.
15. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 3001.
16. ЦДАГО України. – Ф. 1, оп. 6, спр. 163.
17. Державний архів Дніпропетровської області (далі Держархів Дніпропетровської обл.). – Ф. Р – 1518, оп. 1, спр. 5.
18. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 2992.
19. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 3014.
20. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 16, спр.14.
21. ЦДАВО України. – Ф.8, оп. 14, спр. 93.
22. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 2964.
23. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 20, спр. 2625.
24. ЦДАГО України. – Ф.1, оп. 16, спр.13.
25. Єрмак О. П. Здійснення ленінської політики обмеження і витіснення капіталістичних елементів міста і села на Україні в 1927–1929 рр.: дис. ... кандидата іст. наук: 07.00.01 / Єрмак Олександр Петрович. – К., 1974. – 210 с.
26. ЦДАВО України. – Ф. 24, оп. 13, спр. 55.
27. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 184.
28. Васильєв В. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929 – березень 1930 рр.) / Валерій Васильєв, Лінн Віола. – Вінниця : ЛОГОС, 1997. – 536 с.
29. ЦДАВО України, ф. 24, оп. 13, спр. 65,

Романец Н. Р. Репрессивные механизмы хлебозаготовительных кампаний 1927-1929 гг.

В статье исследуется роль репрессий в осуществлении хлебозаготовительных кампаний 1927-1929 гг. в украинском селе. На основе анализа архивных документов, которые впервые вводятся в научный оборот, определены особенности, механизмы, цели карательно-репрессивных мероприятий власти. Показано, что на протяжении заготовительных кампаний 1927–1929 гг. репрессии против крестьян применялись комплексно – одновременно по линии ДПУ, органов юстиции и советских органов. Доказано, что в 1927-1929 гг. репрессии превратились в основной инструмент обеспечения выполнения государственных хлебозаготовительных планов.

Ключевые слова: крестьянство, кулачество, хлебозаготовка, репрессии, политика, ГПУ.

Romanets N. R. Repressive mechanism of the grain procurements in 1927-1929.

The research studies the repressive mechanism of the grain procurements in the ukrainian village in 1927-1929. Based on the analysis of new archival documents, the author defines the features, mechanisms, purposes of the punitive-repressive measures of authorities. It is shown that repression against the peasants used complex - along the line of GPU, justice and Soviet bodies. Repression have become the main tool for the implementation of state grain procurement plans in 1927-1929.

Keywords: peasantry, kulaks, grain procurements, repressions, policy, GPU.

УДК

О. М. Ігнатуша

ЦЕРКОВНИЙ ФАКТОР РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ МОВОЮ ДОКУМЕНТА: ЕПІЗОД 1920 р.

Публікується оригінальне історичне джерело – послання до віруючих Тимчасового Вищого Церковного Управління на Півдні Росії. Документ з'явився у вересні 1920 р. на території Криму, підконтрольній білогвардійцями, а звітти – поширився по всьому півдню України. Послання відіграло центральну роль у проведенні релігійно-моральних заходів церкви, спрямованих на посилення проросійських патріотичних почуттів населення. Воно активізувало монархічні настрої, блокувало соціальний і національно-визвольний рух у суспільстві. Підкреслюється ідейна співзвучність положень послання 1920 р і фразеології російських політиків та церковних діячів 2014 р.

Ключові слова: послання, ВВЦУ, церква, білогвардійський рух, російська ідея, царизм, революція, визвольний рух.

Російська агресія проти України, що розпочалася у березні 2014 р. і триває донині, актуалізує вивчення історії українсько-російських конфліктів та їхніх складових. З огляду на суперечливу позицію у сучасному конфлікті православної церкви Московського патріархату, постає питання про пошук історичних коренів цієї суперечності. Зазначені міркування привертають нашу увагу до характеристики позиції церковної влади на боці інтервенції, організованої російськими білогвардійцями у 1919–1920 рр. Яскравою демонстрацією такої ідейної позиції стала підготовка і поширення "Послання" від імені вищої церковної влади на території, підконтрольній білогвардійцям, – Тимчасового Вищого Церковного Управління на Півдні Росії (російською – *Временного Высшего Церковного Управления на Юге России*) – О.І.). Оскільки це послання стало лише предметом побіжної уваги історіографії з її відповідними політизованими оцінками [1, с. 13; 2, с.229-230; 3] і детально не аналізувалося з точки зору загального ідейного спектру, вважаємо за доцільне звернути предметну увагу на нього як на яскравий взірць проросійських позицій.

Для розуміння місця згаданого послання у суспільно-політичній боротьбі реконструємо кілька важливих деталей. Передусім, звернемо увагу на те, що авторство послання належало Тимчасовому Вищому Церковному Управлінню на Півдні Росії. Це управління було створене на церковному Соборі у Ставрополі (травень 1919 р.), котрий наділив його повноваженнями здійснювати вище церковне управління на усіх територіях Півдня Росії, з територією українських православних єпархій включно. Оскільки ще восени 1918 р. православна церква в Україні отримала статус автономної, стверджений Всеросійським патріархом Тихоном і Помісним Собором Російської православної церкви, діяльність цього управління (ВВЦУ) суперечила церковним установленням і порушувала автономний статус Української Православної Церкви, точніше – повністю його ігнорувала. Факт ігнорування, очевидно, ґрунтувався не на християнських заповідях і не на дотриманні канонів церкви, а на ідейно-політичній платформі сил, які склали це управління.

Ініціатором скликання собору у Ставрополі був сам генерал А.І. Денікін. З ним узгоджували й кандидатури членів церковного управління. Коли постала загроза можливого протесту зі сторони митрополита Київського Антонія (Храповицького), генерал Денікін особисто провів з ним бесіду на предмет того, "щоб він не рипався" [4, с.383] і, таким чином, вгамував можливу опозиційність. Тим більше, що вона поставала, скоріше, лише як особистісний конфлікт лідера, який втрачав керівну посаду, а з нею і свій статус. Нейтралізуючи такі амбіції, денікінці надали митрополитові Антонію рівнозначне керівне місце у складі ВВЦУ. Після розмови з Денікіним він отримав посаду Почесного голови ВВЦУ. Два інших архієреї з українських єпархій – архієпископ Катеринославський і Маріупольський Агапіт (Вишневський) та архієпископ Таврійський і Сімферопольський Димитрій (Абашидзе), які брали участь у створенні ВВЦУ, висували вимоги непорушення автономного статусу українських єпархій. Проте ці вимоги Собор проігнорував. Далі висловлювання думки про потребу збереження української церковної автономії архієреї не пішли. Врешті, архієпископа Димитрія включили до складу ВВЦУ, тож він цілковито прийняв сторону проросійської й протиканонічної більшості.

Аргументація церковної більшості денікінців була ясною. Її виклав керівник армійського духовного відомства – протопресвітер Г.І. Шавельський, обґрунтовуючи потребу створення ВВЦУ: «Росія роздроблена, розщеплена на частини, необхідне громадянське і духовне об'єднання цих частин, і в цьому відношенні Вище церковне управління може послужити велику службу, об'єднуючи роздрібнені частини Росії єдиною думкою і владою» [5, с.34].

Ці ідейні орієнтири для ВВЦУ залишалися незмінними попри те, що у квітні 1920 р. до керівництва білим рухом прийшов інший лідер – генерал П.М. Врангель.

В його оточенні суттєву роль почав відігравати відомий російськими націоналістичними поглядами єпископ Севастопольський Веніамін (Федченков), що залишив після себе красномовні свідчення [2]. Він замінив на посаді Г.І. Шавельського.

З метою підняття авторитету церковного управління та ролі церкви у білогвардійському русі, "Врангель "виписав" з Афону митрополита Київського, відомого Антонія (Храповицького) [2, с.228]. За спогадами митрополита Веніаміна: "Був з нами і митрополит Платон Одеський, ... і архієпископ Полтавський Феофан, і Таврійський єпископ Димитрій, та ін. Серед членів Синоду від духовенства і мирян були члени Московського собору 1917–1918 років; відомий професор С.М. Булгаков (колишній марксист, тепер протоієрей), граф М.М. Апраксин..."

Заради піднесення патріотичних настроїв населення на території захопленій білогвардійцями, ВВЦУ розглянуло і реалізувало низку масштабних проектів, розроблених у середовищі найбільш ідейного проросійського духовенства. Серед цих проектів було привезення до Криму Курської чудотворної ікони Божої матері, яка на той час знаходилася в Сербії, та організація хресних ходів з нею у північну Таврію. Було розглянуто ВВЦУ (хоча й відхилено) запропоновану протоієреєм В.Г. Востоковим ідею грандіозної хресної ходи на північ через лінію фронту за участю майже мільйона чоловік з метою "пробудження совісті і примирення". Серед санкціонованих ВВЦУ і втілених у життя ідей був проект організації днів покаяння. Йшлося про «оздоровлення тилу в релігійному і моральному відношеннях».

У серпні 1920 р. ВВЦУ анонсувало проведення «Дня покаяння», призначивши його на 27 вересня (14 вересня за старим стилем) [6]. Цьому дню мав передувати трьохденний піст. Духовенству запропонували відповідним чином підготувати паству. До цієї дати мало бути розроблене спеціальне послання до народу із закликком покаятися і єднатися.

Укладення послання довірили протоієрею С.М. Булгакову. Митрополит Веніамін, згадує у своїх спогадах о. С.М. Булгакова як "автора покаянного послання" [2, с.237]. Протоієрей С.М. Булгаков був не тільки членом ВВЦУ. Він активно проявляв себе у виданні газети "Святая Русь", що виходила в Севастополі за благословення єпископа Веніаміна й пропагувала праві політичні ідеї [1, с.13].

Монархічні погляди С.М. Булгакова добре відомі. В автобіографічних записках, згадуючи повалення самодержавства, він писав: "Я любив Царя, хотів Росію тільки з Царем, і без Царя Росія була для мене і не Росія" [7, с.85]. Монархічні ідеали він зберіг і надалі. "Глибоким містичним почуттям, яке дає тільки видюща любов, я бачив і знав, що невдача самодержавства є невдача Росії і загибель царства є загибель і Росії. Я це знав і думав до революції, я це тепер з усією відповідальністю сповідаю і стверджую..." – писав далі С.М. Булгаков [7, с.87]. Зрозуміло, що відповідні погляди й лягли в основу послання.

День загального покаяння в гріхах було призначено не випадково. До цього білогвардійців схиляла не тільки складна ситуація на фронті. Друга половина вересня у православному календарі позначена глибоко шановними святами, які схиляли до набожності і смирення. Це пророка Мойсея (17), Різдва Пресвятої

Богородиці (21), праведних Йоакима й Анни (22) і, врешті – Воздвиження Христа Господнього (27). На 25-27 вересня (12-14 вересня за старим стилем) було визначено головні богослужіння та сповіді. А на свято Воздвиження Христа Господнього – причащались [2, с.230].

Роботу з підготовки послання С.М. Булгаков виконав вчасно. Про це свідчать друкарські примірники послання, збережені в Державному архіві Запорізької області у фондї Олександрівської міської управи за 1920 р. між документами 26–27 вересня 1920 р., тобто у переддень чи день призначеного покаяння.

Достеменно невідомо, чи оприлюднили службовці Олександрівської міської управи це послання. Цілком могло бути, що вони цього й не зробили, поклавши усі чи більшість примірників в архівну теку. Їх збереглося аж 7! [8, арк.46–52].

Хоча зі спогадів єпископа (на час написання спогадів – вже митрополита) Веніаміна (Федченкова) складається враження, що у м. Олександрівську урочиста процесія відбулася саме у визначений день. Відозву могли поширити не тільки через органи цивільної влади. Їх передали у церкви, школи, розкидали з літаків. На думку архієрея, покаянні церемонії показали ідейну неоднорідність білого руху, дистанцію між духовним проводом, втіленням якого було офіцерство та масами віруючих, очолюваних духовенством. Митрополит Веніамін писав: "Що було на душі у військових вождів, знову не знаю. Зізнаюся: не дуже я вірив в їх ревності по вірі. Пам'ятаю, як в Олександрівську при хресному ході (про що я говорив раніше) в штабі стояли офіцери за вікном і недбало курили, дивлячись на процесію з абсолютною байдужістю, думали, що їх ніхто зовні не помічає. А я добре бачив" [2, с.229].

Священнослужителі показали свою більшу прив'язаність до ідеалів монархічної Росії. Тоді як офіцерство – неготовність взяти участь у масових заходах каяття. Адже покаяння передбачало й каяття за провину царевбивства. А це, на думку єпископа, підривало авторитет білого руху серед ліворадикальних верств. Він коментував: "Більшовики їм цього не простили б" [2, с.230].

Які ж основні мотиви послання, схваленого ВВЦУ?

У перших його рядках лунав заклик до покаяння, посилаючись на Євангеліє від Матвія.

Автори констатували плачевний стан суспільства. Але якого? Українського? – Ні! – Російського! "Змалів і знедолений перед світом народ російський", – пишеться у відозві. "Де слава недавня. Де колишня сила. Де держава велика, православ'я твердиня. Розтерзана на частини, вона томиться під ярмом невірних, які мучать і глумляться над світом православним". Слово "український", "українські", "українці", як і термін "Україна" у посланні не згадуються жодного разу.

Як бачимо, автори відозви апелювали до великодержавницьких почуттів зрусифікованої православної спільноти, вихованої у свідомості своєї величчя і виключності, нетерпимості та зверхності ставлення до іновірних. Вираз "розтерзана на частини" маніфестує нетерпимість до українського, позбавленого власного імені.

Роки революції автори відозви називають не інакше як "недобрі часи бунтівного лихоліття і смуту", а їхніми ознаками називаються "бунт", "зрада" та інші супровідні усім соціальним конфліктам лиха.

Авторам консервативно-монархічних поглядів важко було уявити й усвідомити прагнення суспільства до нових ідеалів соціальної справедливості і національно-державної перебудови, які вже втілювалися у європейській практиці і які входили у суперечність з державною політикою імперії. Але, як не дивно, той, хто готував це послання – протоієрей С.М. Булгаков, – був сповнений цієї свідомості. Разом із тим, він не висловлював її. Вірогідно – розуміючи, що послання – зовсім не та форма, у якій слід було б визнавати помилки старої Росії, царської влади. А, можливо, й самому С.М. Булгакову це усвідомлення прийшло дещо пізніше. Знову звернемося до його автобіографічних записів: "Тепер, після всього, що ми вже знаємо про царя і про його царювання, це виступає з новою очевидністю. Раніше могло здаватися, що революцію зробили революціонери, – і це вірно в тому сенсі, що таку, тобто інтелігентську, революцію зробили дійсно революціонери в ім'я своєї інтелігентщини, але це лише як. До нещастя, революція була здійснена крім всяких революціонерів самим царем, який захопився нестримною злою силою до самогубства свого самодержавства, захопився через Ялу, Порт-Артур і Цусіму, через всі незліченні зигзаги своєї політики і останній марш війни" [7, с.86].

Покладаючи провину гріха на народ, послання підкреслює, що він "відвернувся від Бога і поклонився ідолам" – "бо відкрив вуха свої помилковим і згубним вченням синів темряви". Очевидно, що до цих вчень ініціатори послання відносили ліберально-демократичні й соціалістичні вчення, оскільки далі йшлося: "Спокусники навчили його [народ – О.І.] поклонятися собі самому в своїх пристрастях і хтивостях, вони вселили йому, що немає правди вище волі народної".

Узагальнюючи проблеми сучасності, послання констатувало, що "перший великий гріх російського народу" "є боговідступництво багатьох, ослаблення духу ревності в вірі, молитві, благочесті".

Зміст цього положення, сформульованого автором послання, дає чітко зрозуміти, що він звинувачує своїх опонентів у порушенні основних заповідей Христових, першою з яких вважається любов до Бога. Підтекстом цього звинувачення є також вимога Нагорної проповіді християнам нести світло істинної віри.

Відчуваючи основну загрозу з боку більшовиків, які змагалися проти білогвардійців з власним імперським проектом відновлення великої Росії, автори послання пояснювали згубність їхнього замислу: "... влада оголосила себе безбожною і опинилася в руках ворогів її [віри. – О.І.]. Російська держава, яка спрадавна творилася з благословення церкви і на її непорушній основі, стає царством звіра, державою антихристовою". Як логічний вихід із цієї суперечності, ВВЦУ кликало до єдино правильного, на його погляд,

кроку: "Російський народ має зруйнувати це царство звіра і відновити православне царство під проводом церкви Христової".

Таким чином, ВВЦУ спрямовувало "російський народ" до цілком конкретних і активних дій – повалення більшовицької влади, спираючись на ідейні основи православної віри.

Другим великим гріхом ВВЦУ називало "дух бунтівного свавілля", що оволодів народом. Він проявився повстанням проти влади, яку у тексті кваліфіковано "законною, боговстановленою". Якраз цей пункт послання міг бути заперечений політичними силами, що прагнули повалення самодержавства, вважаючи його противним природі сучасної суспільної організації, таким, що тамує у собі прояви абсолютного беззаконня, повного ігнорування норм і традицій та особистісного волевиявлення. Таким чином, автори послання поставили знак рівності між поняттями закон і клятва, "присяга, дана своєму цареві". Очевидно, що далеко не всі громадяни, готові були зв'язувати себе узами клятви зі злочинною, деспотичною владою, яка довела суспільство до крайньої межі злиденності й втягнула його у світову війну. Але відступництво від царя автори послання сприймали як центральну причину суспільної трагедії. Саме цей фрагмент послання, а не будь-які інші, набрано жирним шрифтом. Більше того, укладач тексту зважив за необхідне підкреслити центральну вісь цієї проблеми, зупинившись на ній найбільш докладно, а також виділивши окремим підпунктом тезу про "попущення царевбивства". На завершення її розгляду автор знову додає чорної фарби в характеристику багатонаціонального і політично строкатого явища революції: "І змішав Господь мови бунтівників і до нині карається злочинна справа всенародного заколоту владою жорстоких гвалтівників і самозванців".

Третій і четвертий гріхи російського народу у посланні охарактеризовані значно стисліше. Третій – "братоненависть, богопротивна і злісна партійність, дух розділення і розколу, яким знесилена і знемагає російська земля". Багатопартійність потрактовувалася гротескно, виключно в негативному сенсі, наче це явище не передбачає існування ідейно близьких і споріднених партій, наче воно є найгіршим, найбрутальнішим, найрадикальнішим (ледве не збройним) виявом вирішення суспільних проблем. Так само в тезу "дух поділу" автори послання вклали виключно негативний підтекст. Очевидно, що вони не допускали самої думки про необхідність цього поділу: поділу колишньої імперії на національні держави, поділу Російської православної церкви на автокефальні церкви, як способу оздоровлення суспільного і релігійного життя на теренах, де панували тиранія, деспотія, зневага до всього неросійського.

Формулювання вищезгаданих та інших "гріхів" послання трактувало у руслі відступництва від центральних заповідей Нагорної проповіді Христа. Вірогідно, це, на думку його укладача, мало підсилити ефект глибинності цих гріхів.

Послання пронизує використання алегоричних понять, підтексту. Скажімо, євангельський вислів "Ви ж не називайтеся учителями, бо один у вас Учитель – Христос; усі ж ви – браття." (Мф.23:8), спонукав укладача послання використати термін "лукаві лжеучителі" а також фразу "Хай буде один учитель у Вас Христос Спаситель і Його Святе Євангеліє". Або яскравим прикладом алегорії є вживання образу "Жертвна кров ... волає до неба". Символ "Авелевої крові", символ братовбивства лунає у посланні ВВЦУ, ніби перегукуючись із старозавітним: "Голос крові брата твого звиває до Мене з землі" (Бут.4:10). Отож, вираз, вжитий у тексті послання, використовує символ "Авелевої крові" для таврування найстрашнішого людського гріха – позбавлення людського життя. А той факт, що йдеться про позбавлення життя царя – "помазаника Божого", – зводить автором послання людські гріхи до масштабу національної трагедії.

Автори послання називають четвертий з найбільших народних гріхів "служінням мамоні", поклонінням "золотому теляті", тобто так само послуговуючись євангельським символом (Мф.6:24). Йшлося про невинуватене ігнорування духовного на угоду матеріальному. Втрата традиційних духовних цінностей, як стверджували автори послання, несла за собою прагнення розкрадати чуже, ділити вже поділене. "Розвинулась спрага легкого збагачення" [8], – слушно повчав духовний пастир.

Та чи не цим самим страждали у 1920-у році повчателі, посягаючи на українські землі, наче вони були російськими, нав'язуючи українцям російські духовні символи у вигляді ненависного царизму, кличучи назад у темні віки абсолютизму, де російська православна церква виконувала роль одного із стовпів імперії?

Дуже все це схоже на сучасні претензії російських державно-політичних, військових і церковних проводирів, які силкуються говорити від імені народу України, втягуючи його в "русский мир", на дії тих, хто перекроє карту Європи, посягаючи на український Крим, Донбас, нав'язуючи свої "поняття" і цінності.

Заклик до Господа, яким завершується прикінцева частина послання, з висоти десятиліть важко сприйняти як щире покаяння. У ньому лунали слова: "зламати силу ворожу", "звільнити народ сей від злих насильників".

Але під ворогами й насильниками розумівся той самий народ, який посягнув на імперські устої, той який прагнув здобуття своєї державної незалежності й не хотів повертатися в імперський дім, чи, пак, сьогоднішньою мовою – "в русский мир", або, словами нинішнього патріарха Руської православної церкви Кирила (Гундяєва), – до єдиного розуміння історії.

* * *

Послання публікується мовою оригіналу за правилами сучасної орфографії. Посилання на біблійні тексти подано без виправлень.

Послание Временного Высшего Церковного Управления на Юге России Православному Русскому Народу о Господе радоваться

Благодать Вам и мир от Бога Отца нашего и Господа Иисуса Христа (Рим. 1,7).

Покайтесь и веруйте в Евангелие, приближи бо ся Царствие Небесное (Мф. III, 2, IV,7).

Чада возлюбленные, в великой скорби сущие. Внемлите сему слову горечи, от любви рожденному, откройте сердцу зову покаяния от церкви Божией возглашаемому. О сколь плачевен удел наш. Умален и отвержен пред миром народ русский, – позорище и посмеяние и устрашение пред лицом всех народов. Кровавые тучи опустились над стонущей и плачущей землей; глад, мор неистовствуют по градам и весям; черная печать томит сердца, при жизни вкушаем мы горькую смерть. Где слава недавняя. Где бывшая сила. Где держава великая, православия твердыня. Растерзанная на части, она томится под игом неверных, мучающих и глумящихся над миром православным.

Но, да будет благословенна карающая десница Господня, ибо и во гневе отвержения, свидетельствуется любовь Божия. Кого я люблю, тех обличаю, наказую (Откр. 3,19), глаголет Господь. И в своей благодати не попустил Он ни довольства ни покоя для народа, пошедшего путем погубительным. Великими испытаниями зовет Он сердца наши к покаянию в громах мировых потрясений и в потаенной скорби нашего сердца. Нет греха побеждающего Божие милосердие, но Богу нужно кающееся сердце наше. Принесем же его в жертву покаяния, отвратим от служения идольского, освободим от пристрастий суетных и греховных.

Многими и тяжкими грехами осквернился народ наш в недобрые години мятежного лихолетия и смуты: бунт и измена, пролитие царской крови и братоубийство, безбожие и осатанение, богохульство и кощунство, разбой и лихоимство, зависть и хищение, блуд и растление, празднолюбие и празднословие. Осмердела земля наша, зачумлен воздух, омрачается свет солнечный гноем ран души нашей. Не по слабости только, но по губительному обращению согрешил пред Богом народ наш, ибо открыл уши свои ложным и тлетворным учениям сынов тьмы, отвергнулся от Бога и поклонился идолам. Обольстители научили его поклоняться себе самому в своих страстях и похотях, они внушили ему, что нет правды выше воли народной, и повели его от преступления к преступлению, от падения к падению. Свои изменчивые прихоти народ наш приучился считать за истину, свои корыстные вожелания признавать за высшую правду жизни, и уподобился Навуходоносору, поклонившемуся себе как Божеству, но пораженному безумием за безумие. И орудием гнева Божия над русским народом явились те самые лукавые лжеучители, которые лестью обманули его, чтобы затем поработить. Первый великий грех русского народа в скорбные дни сии есть богоотступничество многих, ослабление духа ревности в вере[,] молитве, благочестии. Посему враги веры православной, захвативши власть над русским народом, могли воздвигнуть открытое гонение на Церковь Божию, и народ русский попустил сие гонение, поругание святынь, многочисленные кощунства, богохульные срамословия и даже сам принимал участие в богопротивных делах сих.

В жизни государственной народ наш перестал искать руководства от веры православной и попустил, что власть объявила себя безбожной и оказалась в руках врагов ее. Русское государство, которое издревле созидалось по благословию церкви и на ее незыблемом основании, становится царством зверя, державой антихристовой. Русский народ должен разрушить это царство зверя и восстановить православное царство под водительством церкви Христовой.

Второй великий грех русского народа тот, что им овладел дух мятежного своеволия и бунта: 1) Ослепленные ложными учениями и руководимые врагами церкви и Отечества мятежники сознательно восстали против законной, богоустановленной власти и совершили клятвopреступление, нарушив присягу на верность, данную своему царю. Затем, насильем исторгнувши от Царя отречение они лукавым изворотом обманули совесть народную; 2) И народ обольщенный обещаниями призрачных благ в большинстве своем равнодушием и одобрением совершившегося, и последующим злобным издевательством над бывшим Царем, помазанником Божиим приобщился к страшному злему делу и совершенный грех доселе тяготеет на нем не искупленный, в нем должно быть принесено всенародное покаяние. Но еще более тяжкий и страшный грех повела за собой измена – поущение цареубийства. Безбожные палачи не успокоились, пока не совершилось зверское умерщвление царской семьи, ранее лишенной свободы. Жертвенная кровь помазанника Божия – Царя мученика вопиет к небу, ее пролитие проклятием тяготеет над русской землей, пока не будет смыто искренним слезным раскаянием. Истребительная злоба обезумевших мятежников устремилась и на слуг царевых, военачальников и всякие власти, и без числа погубила их в своем кровавом неистовстве. И смешал Господь языки бунтовщиков и до ныне наказуется преступное дело всенародного мятежа властью жестоких насильников и самозванцев.

Третий великий грех русского народа есть братоненавистничество, богопротивная и злобная партийность, дух разделения и раскола, которым обессилена и изнемогает русская земля. Давно уже сыны тьмы проповедуют вражду сословий и партий, как единственное начало жизни, как основу общественного строительства. Каждый ищет только своего, и забывается общая родина, народ русский и держава его.

Четвертый великий грех – служение мамоне – поклонение золотому тельцу. Народ, обманутый учением безбожным, что одним хлебом живет человек и стал завидовать, расхищать чужое, переравнивать, переделывать.

Развилась жажда легкого обогащения, но ослабели навыки добросовестного труда. И оскудела земля наша, облеклась в рубище, завистники достигли равенства лишь в всеобщей нищете. Отъял Господь благословение свое от дел нечестивцев. Молит Вас, согрешившие, но возлюбленные чада, Святая церковь; отвратитесь от пути греха, не внимайте врагам Креста Господня, какими бы обольщениями они Вас не обманывали. Да будет один учитель у Вас Христос Спаситель и Его Святое Евангелие, храните от поругания святыни церковные и бойтесь не погубляющих тело, но отравляющих душу. Блюдитесь врагов церкви, не вверяйте им власти, всеми силами боритесь с их влиянием в жизни. И Господь услышит вопль сердца нашего, дарует земле русской Ему единую угодную и им благословенную власть, восстановит державу православную. Вы – род избранный, – помните высокое звание христианское, творите дела любви и милосердия. Ходите пред Господом и молитесь Ему всяким прошением.

Господи, призри с высоты на нас, – даруй им покаяние преискреннее и не вниди в суд с рабами, волею, прельщением или неведением тяжко согрешившими Тебе. Обнови сердца; даруй нам ревность по вере, смирение и кротость. Сокруши силу вражью и освободи народ сей от злых насильников. Укрепи оружие Христолюбивого воинства а даруй победу над врагами Креста Христова. Воссоедини народ наш и исторгни семена междоусобия. Возвеличь Церковь Православную и воздвигни православное Царство, да прославится имя Твое Святое. Ей, Господи Царю, не отвергни от конца народ Твой. Даруй ему жажду правды, слышания слова ведения Твоего, да исполнится земля наша ведения Господня, как воды наполняют море. Мужайся же в скорби своей народ православный, всеми презренный и оставленный, терзаемый ныне врагами веры Христовой. Ты не один в крестной муке твоей. С тобою Господь наш со святыми Его, с ликами угодников Божиих, святостью в среде твоей просиявших, явите ему покаяние, люди русские, возвеличьте Святую Русь делом, словом и мыслію, отвергните соблазны антихристов и возвеличит Господь избранных своих, исцелит их и умирит. „Не малое время я оставил тебя, но с великою милостию восприми тебя, говорит Искушитель твой Господь (Ис. 54, 6–8). АМИНЬ.

Джерела та література

1. Кандидов Б. Як церква змагалася із Жовтневою революцією / Борис Кандідов // Безвірник. – 1927. – № 10. – С. 5–20.
2. Федченков В., митр. На рубеже двух эпох / митр. Вениамин Федченков. – М. : Отчий дом, 1994. – 447 с.
3. Шипов Я. Тихоновская церковь и Врангель. Исторический очерк : составлен на основании архивных материалов, найденных в Крыму / Я. Шипов. – М. : Красная Новь, 1923. – 44 с.
4. Шавельский Г. Воспоминания последнего протопресвитера русской армии и флота : в 2-х т. / Г. Шавельский. – Нью-Йорк : Изд-во имени Чехова, 1954 – Т. 2. – М. : Крутицкое патриаршее подворье, 1996. [Репринт. воспр. изд. 1954 г.]. – 416 с.
5. Крячко Н., свящ. Учреждение Временного Высшего церковного управления на Юго-Востоке России в 1919 году / свящ. Николай Крячко // Вестник церковной истории. – 2008. – Вып. 1 (9). – С. 5–55.
6. День покаяния // Время (Симферополь). – 1920. – 12 августа.
7. Булгаков С.Н. Автобиографическое / С.Н. Булгаков // С.Н. Булгаков: pro et contra. Личность и творчество Булгакова в оценке русских мыслителей и исследователей. – СПб. : Изд-во Рус. Христ. гуманитар. ин-та, 2003. – С. 63–111.
8. Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-2030. – Оп. 1. – Спр. 37. – Арк. 46–52.

Игнатуша А. Н. Церковный фактор российской агрессии против Украины языком документа: эпизод 1920 г.

Публикуется оригинальный исторический источник – послание к верующим Временного Высшего Церковного Управления на Юге России. Оно появилось в сентябре 1920. на территории Крыма, подконтрольной белогвардейцам, а оттуда – распространилось по всему югу Украины. Послание сыграло центральную роль в проведении религиозно-нравственных мероприятий церкви, направленных на усиление пророссийских патриотических чувств населения. Оно активизировало монархические настроения, блокировало социальное и национально-освободительное движение в обществе. Подчеркивается идейная созвучность положений послания 1920 г. и фразеологии российских политиков и церковных деятелей 2014 г.

Ключевые слова: послание, ВВЦУ, церковь, белогвардейское движение, русская идея, царизм, революция, освободительное движение.

Ignatusha O. M. The Church factor of Russian aggression against Ukraine, the language of the document: The episode of 1920 year.

The original historical source – a message to the faithful of the Provisional Supreme Church Administration in the South of Russia was published. It was appeared in September 1920 in the Crimea, which was controlled by the White Movement, and then – spread throughout the south of Ukraine. The epistle played a main role in the religious and moral activities of the church, aimed to the strengthening the pro-Russian patriotic feelings of the population. It intensified the monarchist sentiment and blocked the social and the national liberation movement in society. The ideological consonance of the message content in 1920 and the phraseology of Russian politicians and church leaders in 2014 was emphasized.

Keywords: message, PSCA, church, White movement, Russian idea, tsarism government, revolution, liberation movement.